

Jämställdhet i genomförandestrategierna för landsbygdsprogrammet

Oktober 2008

Förord

Denna rapport redovisar hur länsstyrelserna och Sametinget har integrerat jämställdhet i sina genomförandestrategier för Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013. Syftet är att rapporten ska ligga som underlag till arbete med jämställdhet i Landsbygdprogrammet genom den grupp inom Landsbyggnätverket som arbetar med dessa frågor. Landsbygdsprogrammet kommer att pågå under fem år till och det är Glesbygdsverkets förhoppning att det under den tiden kommer att arbetas för att resultaten från programmet ska kunna bli positiva ur ett jämställdhetsperspektiv och att Landsbygdsnätverkets medlemmar aktivt kommer att arbeta för detta.

Rapporten har utarbetats av utredare Imber Råbock.

Östersund, oktober 2008

Kerstin Wallin

Generaldirektör

Förord	2
Sammanfattning	4
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund och syfte	5
1.2 Landsbygdsprogrammet	5
1.3 De jämställdhetspolitiska målen	7
2 Länens genomförandestrategier	8
2.1 Nulägesbeskrivning och analys	8
2.2 SWOT-analys	9
2.3 Jämställdhetskapitel	10
2.4 Insatser, uppföljning och indikatorer	11
2.4.1 Stödformer	12
2.5 Kommentarer kring framtagande och genomförande	14
2.5.1 Exempel från verkligheten	14
2.5.2 Hur ska jämställdhet integreras i verksamheten? Kommentarer från sakkunniga inom jämställdhet	16
2.5.3 Drivkrafter	17
3 Reflektioner	18
Källförteckning	19

Sammanfattning

Glesbyggsverket har genomfört en undersökning för att visa hur länsstyrelserna och Sametinget har integrerat jämställdhet i sina genomförandestrategier för Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013. Rapporten har framställts genom analys av genomförandestrategierna samt samtal med de särskilt sakkunniga för jämställdhet på länsstyrelserna och samordningsansvarig för Landsbygdsprogrammet på Sametinget.

Det nuvarande Landsbygdprogrammet har pågått sedan början av 2007 och kommer att avslutas 2013. Samtliga länsstyrelser och Sametinget fick i uppdrag att skriva en genomförandestrategi för Landsbygdsprogrammet för hur för stöden ska fördelas för bästa effekt och strategierna skulle göras i samråd med näringsliv, ideella organisationer, myndigheter och andra berörda aktörer. I Landsbygdprogrammet är jämställdhet en horisontell prioritering.

I rapporten har speciellt delarna *Nulägesbeskrivning och analys, SWOT-analyser, jämställdhetskavaler samt insatser, uppföljning och indikatorer* granskats. Jämställdhet är i de allra flesta fall i begränsad grad integrerad i genomförandestrategierna. Ofta går det att hitta några analyser som är gjorda utifrån kvinnors och mäns förhållanden, men det är sällan genomgående analyser. Dock kan det se annorlunda ut i praktiken, vilket samtalen med samordningsansvarig på Sametinget och de särskilt sakkunniga för jämställdhet på länsstyrelserna visar.

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Denna rapport har sammanställts eftersom det fanns ett behov av att se i vilken utsträckning jämställdhetsperspektivet var integrerat i genomförandestrategierna för Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013. Initiativet kommer från arbetsgruppen för jämställdhet inom Landsbygdsnätverket och syftet är att materialet ska bilda underlag för vidare arbete. Landsbygdsnätverket är kopplat till Landsbygdsprogrammet och har till syfte att stimulera kunskaps- och erfarenhetsbyte och sprida information för att bättre och mer effektivt kunna genomföra landsbygdsprogrammet. Inom landsbygdsnätverket finns ett antal arbetsgrupper, varav en, som tidigare nämnts, har jämställdhet som tema. De övriga arbetsgrupperna rör integration i den gröna sektorn, plan- och bygglagsfrågor samt hållbar utveckling.

Samtliga genomförandestrategier för landsbygdsprogrammet har analyserats för att definiera hur och var jämställdhetsperspektivet är integrerat. Utöver detta har länsstyrelsernas särskilt sakkunniga för jämställdhet fått frågan om de varit involverade i framtagandet av genomförandestrategin, samt hur arbetet med landsbygdsprogrammet fungerar i praktiken. Samtliga särskilt sakkunniga för jämställdhet på länsstyrelserna har dock inte kunnat nås, bland annat på grund av vakanser, men 17 av de 21 personerna har svarat på frågorna. I Sametingets fall har samordningsansvarig för programmet tillfrågats. Huvudtemat är dock hur genomförandestrategierna i sig är utformade, eftersom det skulle krävas mer djuplodande undersökningar för att se hur länsstyrelserna och Sametinget i praktiken arbetar med jämställdhet i genomförandet av landsbygdsprogrammet.

1.2 Landsbygdsprogrammet

Det nuvarande landsbygdsprogrammet för stöd och ersättningar till landsbygden inleddes vid 2007 års början och kommer att pågå t.o.m. 2013. Syftet är att programmet ska "...främja tillväxt, konkurrenskraft, företagande och sysselsättning och har dessutom höga ambitioner för miljön. Lokalt engagemang i landsbygdens utveckling ska också uppmuntras. Allt detta ska återspeglas i de stödformer som ingår i programmet." ¹Programmets inriktning är att landsbygden ska ha en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling. Budgeten för programmet är drygt 35 miljarder kronor för hela programperioden varav EU finansierar ungefär hälften. Sverige har valt att prioritera miljöersättningar i programmet och 75 procent av totalbudgeten för programmet går till dylika åtgärder. När det gäller de stödformer som finns inom programmet är de flesta riktade till jordbrukare, men även andra som vill arbeta med utveckling av, eller näringsverksamhet på landsbygden kan söka stöd. ²

Programmet är uppdelat i fyra axlar och inriktningarna och målen för axlarna är gemensamma inom EU. Målet för axel 1 är ökad konkurrenskraft och inom axel 1 finns åtgärderna

- Kompetensutveckling,

---

¹<http://www.sjv.se> 2008-07-02

² <http://www.sjv.se> 2008-07-01

- Startstöd till unga jordbrukare och rennäringföretagare,
- Investeringsstöd för jordbruks- och rennäringföretag,
- Förädlingsstöd,
- Främja samverkan kring infrastruktur.

Axel 2 handlar om förvaltande av naturresurser och inom axel 2 finns åtgärderna;

- Kompensationsbidrag
- Miljöersättningar
- Skogliga ersättningar.

Axel 3 syftar till diversifiering och livskvalitet med åtgärder för

- Att diversifiera ekonomin på landsbygden
- en bättre livskvalitet på landsbygden.

Axel 4 är Leader, vilket är en metod och ett sätt att tillämpa vissa av stöden i programmet.³

I landsbygdsprogrammet nämns att möjligheterna att väga in jämställdhet har beaktats. Inom axel 1 finns ett utgångsläge som säger att jämställdheten inom den traditionella primärproduktionen är dåligt utvecklad, medan det ser bättre ut i företag inom ekologisk produktion, kvalitetsproduktion och livsmedelsförädling. När det gäller axel 3 bör möjligheter för ökat företagande för kvinnor och främjande av jämställdhet finnas då mycket av landsbygdens nyföretagande, diversifiering och nya verksamheter initieras av kvinnor. Utgångspunkten för axel 4 och lokalt utvecklingsarbete är ett brett deltagande från olika grupper i samhället.⁴

I landsbygdsprogrammet står att ökad jämställdhet utgör en horisontell prioritering i den svenska strategin och programmet för landsbygdsutveckling. Denna målsättning ska omfatta hela processen, det vill säga utformnings-, genomförande-, övervaknings- och utvärderingsfaserna. Det skrivs att det nationella målet om ökad jämställdhet bredvid övergripande mål för axlar och åtgärder kommer att utgöra en ledstjärna för regionernas strategier för genomförandet av programmet, vilket även gäller för de lokala utvecklingsstrategierna. Vid uppföljning av åtgärder och insatser ska statistik och återrapportering där det är möjligt vara könsuppdelad och denna information ska sedan ligga till grund för överväganden om måluppfyllelse. Det står även att det nationella nätverket samt övervakningskommittén bör ha en sammansättning som gör att jämställdheten främjas på samma gång som programmets genomförande präglas av ett jämställdhetsperspektiv.⁵

Länsstyrelserna samt Sametinget fick i uppdrag att utforma regionala genomförandestrategier för hur för stöden ska fördelas för bästa effekt och dessa har utformats i samråd med näringsliv, ideella organisationer, myndigheter och andra berörda aktörer. När genomförandestrategierna skulle utformas var tiden för detta begränsad.

³ Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

1.3 De jämställdhetspolitiska målen

De jämställdhetspolitiska målen är följande:⁶

Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Under detta övergripande mål finns fyra delmål:

Jämn fördelning av makt och inflytande

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Ekonomisk jämställdhet

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Utifrån en genomlysning av genomförandestrategierna för landsbygdprogrammet går det att se att vissa delar är positiva för en jämställd utveckling, medan andra gynnar kvinnor och män utan att det i sig direkt påverkar jämställdheten positivt.

Jämställdhetsintegrering är i Sverige den huvudsakliga strategi som används för att uppfylla de jämställdhetspolitiska målen. Syftet med jämställdhetsintegrering är att jämställdhetsfrågorna ska finnas med i det dagliga arbetet i alla led inom alla politikområden för att inte perspektivet ska sidoordnas.⁷

---

⁶ <http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/64241> 2008-05-28

⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/3267> 2008-09-08

2 Länens genomförandestrategier

Det finns 22 genomförandestrategier inom landsbygdsprogrammet, en för varje län och en för Sametinget och när det gäller jämställdhetsperspektivet ser det tämligen olika ut i de olika dokumenten, men generellt är det relativt begränsat integrerat. Vissa länsstyrelser har arbetat in jämställdhetsperspektivet i högre grad, främst Västra Götaland utmärker sig, men även andra genomförandestrategier har delar som visar att jämställdhetsperspektivet finns med. Vissa länsstyrelser tycks, trots att jämställdhet är ett horisontellt kriterium, i princip inte alls ha tänkt i dessa banor. Till exempel nämns inte ordet jämställdhet i genomförandestrategierna för Jämtlands och Blekinge län.

Sammanfattningsvis har länsstyrelsernas och Sametingets genomförandestrategier i de flesta fall vissa delar där jämställdhetsperspektivet finns med. I följande kapitel kommer de delar av genomförandestrategierna som är relevanta i sammanhanget att presenteras.

2.1 Nulägesbeskrivning och analys

I genomförandestrategierna finns en nulägesbeskrivning och analys som beskriver det område som berörs utifrån geografiska förutsättningar, befolkningsstruktur, sysselsättning, näringsstruktur etc. Hur kapitlet är utformat varierar i de olika genomförandestrategierna, inte minst omfattningsmässigt. Några har nulägesbeskrivningar bestående av en till två sidor, medan andra har betydligt mer utförliga texter.

I detta sammanhang är det huvudsakligen av intresse att se i vilken mån man har presenterat statistiken könsfördelad, samt analyserat den ur ett jämställdhetsperspektiv. Vid en genomgång kan konstateras att egentligen ingen har gjort en fullständig analys, men nästan alla har i någon utsträckning skrivit om kvinnors och mäns villkor, även om det kan handla endast om någon eller några tabeller med könsuppdelad statistik. I Västra Götalands läns nulägesbeskrivning och analys är det beskrivet, inte bara hur statistiken fördelar sig könsmässigt, utan även konsekvenserna av detta. I Gävleborgs läns nulägesbeskrivning refereras till en bilaga med en mer omfattande nulägesbeskrivning där den mesta statistiken är uppdelad på kön. Dock analyserar man inte materialet ur ett köns- eller jämställdhetsperspektiv på samma sätt som gjorts i Västra Götalands län. Just detta är vanligt förekommande, att statistiken är könsuppdelad, men inte analyserad ur ett jämställdhetsperspektiv. Ofta är det statistik rörande befolkning och befolkningsutveckling, sysselsättning och utbildning som är könsuppdelad.

Vissa har i princip inget könsuppdelat material till exempel Jämtlands, Uppsala, Hallands, Örebro och Västmanlands län tillhör denna grupp. Dock är omfattningen av nulägesbeskrivningarna väldigt olika i dokumenten, vilket också torde påverka omfattningen av jämställdhetsrelaterade analyser.

Ett problem i sammanhanget kan vara tillgången till statistik och i vilken utsträckning statistikleverantörerna tillhandahåller könsuppdelad statistik.

2.2 SWOT-analys

SWOT-analysen i genomförandestrategierna syftar till att analysera ett områdes styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Ungefär hälften av länsstyrelserna har könsrelaterade beståndsdelar i sin SWOT; Östergötland, Jämtland, Jönköping, Blekinge, Halland, Västmanland, Gävleborg, Uppsala, Västernorrland, Norrbotten och Västra Götaland. Västra Götaland har även gjort en egen SWOT-analys för kvinnor. Bortsett från den specifika har kön eller jämställdhet inte inarbetats helt och hållet i analyserna, utan det är ett fåtal punkter som tas upp. Vissa punkter tenderar att vara desamma för olika länsstyrelser. Flertalet har nämnt den könsuppdelade arbetsmarknaden som en svaghet och avfolkningen av landsbygden, framför allt av kvinnor, som ett hot. När det gäller styrkor och möjligheter pekar flera länsstyrelser på kvinnors företagande.

Som styrkor nämns:

- Utvecklat kvinnligt företagande, framför allt inom upplevelsenäringen (Norrbottens län).
- Två femtedelar kvinnliga skogsägare – en resurs. (Västernorrlands län).
- Kvinnors företagande (Västmanlands län).

Svagheter:

- Förhållandevis stora skillnader mellan mäns och kvinnors löner (Hallands län).
- Den könssegregerade arbetsmarknaden (Hallands län).
- Den könsuppdelade arbetsmarknaden (Gävleborgs län).
- Starkt könsuppdelad arbetsmarknad och lågt företagande, speciellt bland kvinnor (Blekinge län).
- Arbetsmarknaden är starkt könsuppdelad (Uppsala län).
- Befolkningens snedfördelning med avseende på kön, ålder och etnicitet (Östergötlands län).
- Underskottet på kvinnor i fertil ålder på landsbygden (Jämtlands län).

Möjligheter

- Ökad företagsamhet på landsbygden, speciellt för kvinnor (Blekinge län).
- Stödja kvinnors företagande (Västmanlands län).
- Nya arbetstillfällen, inte minst för kvinnor, på landsbygden (Jönköpings län).
- Jämställdhet drivkraft för tillväxt (Västra Götalands län).

Hot

- Avfolkningen av främst kvinnor och ungdomar från landsbygden. (Västernorrlands län).
- Avfolkningen av landsbygden, särskilt yngre kvinnor (Västmanlands län).
- Kvinnor flyttar ifrån landsbygden (Gävleborgs län).
- Kvinnor missgynnas (Västra Götalands län).

Västra Götalands län har, som tidigare nämnts en egen SWOT-analys inriktad på kvinnors förutsättningar. Länsstyrelsen beskriver denna SWOT enligt följande: ”Vid

jämförelse med den traditionella SWOT-analysen visar den analys som genomförts med ett perspektiv på kvinnors möjligheter på landsbygden en mer social inriktning och pekar på behov av en breddad syn på landsbygdsföretagande.”⁸

2.3 Jämställdhetskapitel

Ett antal av genomförandestrategierna har ett separat kapitel om jämställdhet. Huruvida detta är ett effektivt sätt att arbeta in ett jämställdhetsperspektiv i materialet går att diskutera ur flera perspektiv. Ur vissa aspekter kan en dylik särredovisning vara negativ, eftersom det särskiljer frågan och det enskilda kapitlet kan bli ett alibi för att man faktiskt har med jämställdhetsperspektivet, fast särredovisat. Dessutom kan en särredovisning peka på att det inte är lika viktigt, eftersom det hamnar i en punkt för sig; som om jämställdheten vore ett sidospår som inte hörde till det övriga materialet. Ur ett annat perspektiv kan jämställdheten, redovisat i ett separat kapitel vara ett sätt att trycka på så att frågan inte försvinner. I de berörda strategierna finns det dels de som nästan helt redovisar jämställdhetsperspektivet genom ett eget kapitel och dels de som har ett jämställdhetskapitel, men som även, mer eller mindre, har arbetat in jämställdhet och kvinnors och mäns villkor i resten av dokumentet.

Åtta länsstyrelser har skrivit ett separat kapitel om jämställdhet i sin genomförandestrategi, det är Jönköping, Östergötland, Kronoberg, Gotland, Örebro, Västmanland, Södermanland och Västernorrland. Kapitlen är ofta kombinerade med miljö och integration, vilka också är horisontella kriterier.

2.3.1 Exempel

Som exempel kan nämnas Jönköpings länsstyrelse som har ett kapitel om jämställdhet och integration. Länsstyrelsen skriver att medlen inom programmet konsekvent och medvetet ska fördelas så att resurser når både kvinnor och män och att landsbygdsprogrammet ska bidra till att uppfylla de jämställdhetspolitiska målen.

Ett annat exempel är Västmanlands länsstyrelse där det skrivs att ökad jämställdhet är en viktig utvecklingsfråga för landsbygden och lantbruket och insatserna inom landsbygdsprogrammet ska bedrivas så att kvinnor och män får del av åtgärderna på lika villkor. Jämställdhetsperspektivet ska omfatta utformnings-, målsättnings- och genomförandefasen, samt övervaknings- och utvärderingsfasen, med andra ord hela processen. Vid uppföljning av åtgärder och insatser ska könsuppdelade indikatorer och könsuppdelad statistik användas.

Ett tredje exempel är Örebro länsstyrelse där det skrivs i kapitlet om miljömål, jämställdhet och integration att för alla stöd som beviljas inom landsbygdsprogrammet gäller att de ska bidra till att nå de regionala miljömålen, samt bidra till att öka jämställdhet och integration. Man skriver att en ökad jämställdhet är en viktig utvecklingsfråga för landsbygden och lantbruket och att programmet ska utgå från kvinnors och mäns villkor och behov. När det gäller uppföljning ska återrapportering och statistik i största möjliga mån vara könsuppdelad.

I övrigt finns beskrivningar i länsstyrelsernas jämställdhetskapitel om bland annat att insatserna inom landsbygdsprogrammet ska bedrivas så att kvinnor och män får del av åtgärderna på samma villkor. Vid fördelningen av stöd till lokala utvecklingsgrupper och projekt på landsbygden ska jämställdhet utgöra en viktig

---

⁸ *Genomförandestrategi för Västra Götalands län.*

bedömningsgrund. Södermanlands länsstyrelse pekar på behovet att höja kompetensen kring jämställdhetspolitikens mål hos LAG-grupper⁹ och myndigheter.

I landsbygdsprogrammet för Sverige år 2007-2013 står under kapitlet ”Jämställdhet mellan män och kvinnor och frågeställningar relaterade till diskriminering” att ”*Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig utvecklingsfråga för landsbygd...*”¹⁰ samt även att ”*I uppföljning av åtgärder och insatser skall återrapportering och statistik så långt det är möjligt göras könsuppdelad*”¹¹ Ett antal av länsstyrelserna har till stor del främst det som finns med i kapitlet om jämställdhet i landsbygdsprogrammet i sina jämställdhetskapitel, medan andra har utvecklat materialet till att omfatta fler områden.

2.4 Insatser, uppföljning och indikatorer

Som tidigare nämnts är genomförandestrategierna i begränsad omfattning genomarbetade när det gäller integreringen av jämställdhet. Dock kan det finnas ganska tydliga krav och specificeringar för genomförandet av programmet för att jämställdhetsperspektivet ska beaktas. Det kan handla om att vissa prioriteringar ska göras vid ansökningar om projektet gynnar jämställdhet eller att det ska finnas uppföljningsindikatorer på kön.

2.4.1 Exempel

I vissa fall kan det handla om ganska övergripande insatser där man skriver att jämställdhetsperspektivet ska beaktas, som till exempel i Gotlands läns genomförandestrategi där man skriver i ”Uppföljning och indikatorer” att ”*En särskild bevakningspunkt för Länsstyrelsen blir att se till att jämställdhetsperspektivet genomsyrar programarbetet och därmed inte riskerar att bli förbisett eller underordnat.*”¹² Länsstyrelsen skriver även att den ”*...förväntar sig att det på riksnivå kommer till stånd en könsuppdelad statistik i samband med den nationella indikatorinsamlingen för respektive åtgärd i samtliga axlar.*”¹³ Vidare skriver Länsstyrelsen att bevakningspunkten jämställdhetsintegration kommer att följas upp löpande under hela programperioden så att lämpliga åtgärder kan sättas in om snedfördelning mellan könen blir för stor.

I andra fall kan det vara på åtgärdsområde, som till exempel i Norrbottens läns genomförandestrategi där man skriver under axel 3, åtgärden *affärsutveckling i mikroföretag* att grunden för prioritering utgörs av i vilken utsträckning insatsen bidrar till att gynna ungdomar, jämställdhet och/eller integration. Detta står också under åtgärderna *främjande av turistnäringen, grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden, förnyelse och utveckling i byarna, bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden samt åtgärder inom utbildning och information.*

Örebros länsstyrelse har under berörda stödformer under axel 1 och 3 beskrivit kvinnors företagande samt ökad sysselsättning för kvinnor och män som prioriterat. Västra Götalands länsstyrelse skriver att dess genomförandestrategi har ett särskilt

---

⁹ Lokal aktionsgrupp, arbetet med Leader drivs inom respektive Leaderområde av en LAG-grupp, vilken består av representanter från privat, ideell och offentlig sektor.

¹⁰ Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013, sid. 275.

¹¹ Ibid.

¹² ”Vår framtid på Gotlands landsbygd” Genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013, sid. 29.

¹³ Ibid.

fokus på kvinnors möjligheter på landsbygden. Detta tydliggör Länsstyrelsen genom investeringsstöden inom axel 1 samt axel 3. Exempel på detta är målsättningen att upp till 40 procent av stöden när det gäller modernisering av jordbruksföretag och högre värden på jord- och skogsprodukter ska gå till kvinnor samt 50 procent av stöden gällande diversifiering, etablering och utveckling av mikroföretag och främjande av turistverksamhet.

Skånes länsstyrelse skriver under de flesta åtgärder att de verksamheter som har en tydlig effekt på landsbygdens jämställdhets- och integrationsarbete ska prioriteras. Även Hallands och Dalarnas länsstyrelser skriver att insatser som bidrar till ökad jämställdhet ska prioriteras.

Värmlands länsstyrelse skriver att i landsbygdsprogrammets strategi ingår att införliva ett aktivt arbete med de horisontella målen. Angående punkten uppföljning och indikatorer nämns att när det gäller jämställdhet kommer man att använda sig av de indikatorer som Jordbruksverket tagit fram i en särskild rapport.

Skånes länsstyrelse nämner kön som en indikator vid uppföljning och Örebro län skriver att återrapportering och statistik ska vara könsuppdelade i möjligaste mån vid uppföljning av åtgärder.

2.4.2 Stödformer

De stödformer som ingår i landsbygdsprogrammet är som tidigare nämnts inom axel 1 kompetensutveckling, startstöd till unga jordbrukare och rennäringsföretagare, investeringsstöd för jordbruks- och rennäringsföretag, förädlingsstöd, främja samarbete och utveckling samt främja samverkan kring infrastruktur, inom axel 2 kompensationsbidrag, miljöersättningar och skogliga ersättningar, inom axel 3 åtgärder för att diversifiera ekonomin på landsbygden samt åtgärder för en bättre livskvalitet på landsbygden. Axel 4 handlar om metoden Leader. När det gäller integreringen av ett jämställdhetsperspektiv inom dessa områden åligger detta länsstyrelserna och Sametinget och i många av strategierna är detta gjort, mer eller mindre.

2.4.3 Axel 1

Inom axel 1 ligger åtgärden *kompetensutveckling* och när det gäller jämställdhetsfrågorna finns det två spår, dels utbildningar som riktar sig till kvinnor (samt även andra grupper definierade som prioriterade, såsom ungdomar och utlandsfödda), dels utbildningar i jämställdhetskunnande. Syftet kan vara att nå ut till kvinnor som i lägre omfattning deltagit tidigare i kompetensutvecklingsinsatser, till exempel när det gäller utbildning för genomförandet av landsbygdsprogrammet.

Södermanlands länsstyrelse skriver att kvinnor och män ska ges samma möjligheter att ta del av medlen för kompetensutveckling samt att extra uppmärksamhet kan krävas när det gäller att stötta och klargöra potentialen i kvinnors företagande på landsbygden. Västernorrlands länsstyrelse skriver liknande då det står att man ska medverka till en företagsutveckling som är socialt och ekonomiskt hållbar och som stödjer både kvinnors och mäns möjligheter att kunna bo och arbeta på landsbygden. Hallands länsstyrelse redogör att kunskapsförsörjningen ska stärkas genom nytänkande och entreprenörskap samt integration och jämställdhet.

Norrbottnens länsstyrelse skriver att ett mål är att kompetensutvecklingsinsatserna ska rikta sig till både kvinnor och män i samma utsträckning medan Västra Götalands länsstyrelse föreslår mentorskap för kvinnliga företagare som ett exempel på innovativ rådgivning.

Skånes länsstyrelse skriver om behovet av kompetensutveckling och utbildning inom området jämställdhetsintegrering. Länsstyrelsen skriver att insatser som bidrar till att öka kunskapen om jämställdhet i enlighet med jämställdhetsstrategin är prioriterade. I jämställdhetsstrategin pekar man på vikten av kompetensutveckling och utbildning inom jämställdhetsintegrering som en första, nödvändig åtgärd för ett jämställt län.

Inom axel 1 finns även *startstöd* och Uppsalas länsstyrelse nämner att kvinnors nyföretagande prioriteras under denna åtgärd. Under kapitlet *startstöd för unga jordbrukare*, skriver Västerbottens länsstyrelse att särskild hänsyn ska tas till jämställdhet och integration vid prioritering. Även Sametinget skriver under axel 1, *modernisering av renskötsel företag*, att investeringar som främjar bland annat jämställdhet är prioriterade.

Västmanlands länsstyrelse skriver angående jord- och skogsbruksföretag att andelen kvinnliga lantbrukare är mycket låg och för att utjämna detta kan man till exempel ge ett högre startstöd för kvinnor som etablerar sig som jordbrukare.

2.4.4 Axel 2

En åtgärd inom Axel 2 är *utvald miljö* och på denna punkt saknas i princip alltid ett jämställdhetsperspektiv. Något undantag finns dock. Kronobergs länsstyrelse skriver att jämställdhetsperspektivet ska beaktas, bland annat genom att engagera alla parter i ett sökande familjeföretag. Vanligtvis är det mannen som står för ansökan, men kvinnan i företaget är minst lika engagerad och kvinnornas deltagande i projekten bör uppmuntras och lyftas fram som viktigt för ett bra slutresultat. Länsstyrelsen ämnar genomföra riktade kurser och rådgivningar och kvinnor bör uppmuntras att komma med på dessa.

2.4.5 Axel 3

Inom axel 3 - *diversifiering och livskvalitet* - skriver Gävleborgs länsstyrelse när det gäller prioriteringar för åtgärder inom denna axel, att diversifieringen borde kunna ge nya arbetstillfällen för kvinnor och ungdomar inom nya affärsområden inom jordbruket. Motsvarande skriver Västerbottens länsstyrelse under axel 3; *diversifiering till annan verksamhet än jordbruk*.

Under axel 3, *affärsutveckling i mikroföretag*, nämner Sametinget att det samiska företagandet behöver utvecklas, inte minst för att motverka den utflyttning av samiska kvinnor och ungdomar som sker från de traditionellt samiska bosättningsområdena.

2.4.6 Axel 4

Under axel 4 finns *Leader* och ett antal länsstyrelser har skrivit om *Leader* och jämställdhet. Till exempel skriver Gotlands länsstyrelse att Leadermetoden är ett mycket fördelaktigt verktyg för att bereda kvinnor möjligheten att påverka, bidra till och skapa ett bättre liv med fler försörjningstillfällen på landsbygden.

Västerbottens länsstyrelse skriver angående *Leader* att särskild hänsyn ska tas vid bedömningen av de utvecklingsstrategier som skrivs, hur jämställdhet och integration har beaktats och Östergötlands länsstyrelse skriver att när LAG-gruppen ska godkännas ska hänsyn tas till bland annat könsfördelning. Skånes länsstyrelse skriver att LAG-gruppernas medlemmar bör ha dokumenterad kompetens i jämställdhet, och om sådan saknas ska det finnas möjligheter att få relevant utbildning.

2.5 Kommentarer kring framtagande och genomförande

Hur har arbetet med framtagandet av genomförandestrategierna gått till och hur fungerar det i praktiken? Nedan beskrivs hur arbetet har sett ut i olika områden utifrån samtalen med de särskilt sakkunniga för jämställdhet på länsstyrelserna samt samordningsansvarig för Landsbygdsprogrammet på Sametinget.

En faktor som har betydelse i sammanhanget är vilken kompetens inom jämställdhetsområdet de handläggare som utarbetat genomförandestrategin samt arbetar med genomförandet har. Enligt uppgift från flertalet sakkunniga för jämställdhet vid länsstyrelserna har handläggarna ofta någon form av utbildning inom genus och jämställdhet. Sådana utbildningar drivs på länsstyrelserna i mer eller mindre hög omfattning.

I vissa fall har jämställdhetssakkunniga själva varit med i skrivningarna och/eller i genomförandet av strategierna.

Dåvarande jämställdhetssakkunnig i Skåne län beskriver att förutsättningarna att arbeta in ett jämställdhetsperspektiv i genomförandestrategin som väldigt bra eftersom det finns en strategiavdelning på länsstyrelsen där man tar upp olika frågor på ett strategiskt plan. På denna avdelning fanns en strateg från landsbygdsavdelningen som arbetade med genomförandestrategin, vilket gjorde det möjligt att tidigt bli involverad i arbetet och kunna arbeta igenom materialet helt och hållet redan från början. Att arbeta så nära varandra inom samma avdelning ger bättre förutsättningar att integrera jämställdhetsperspektivet. Generellt kan jämställdhetsfrågorna istället ofta tendera att komma in i ett sent skede då materialet i princip redan är färdigt. I arbetet med framtagandet av genomförandestrategin talade man mycket om vikten av att alla parter och aktörer som är inblandade i programmet har kompetens när det gäller jämställdhet. Det ansågs viktigare än särskilda insatser riktade mot kvinnor. Dessa har också betydelse, men det finns en grundläggande problematik med dessa frågor som man inte löser med enstaka insatser. Man lade mycket tyngd på denna fråga.

I många län har inte de särskilt sakkunniga inom jämställdhet varit med mer än i begränsad omfattning, om ens alls. En anledning som anges är att det inte behövs då handläggarna som arbetat med strategin har gått kurser i jämställdhetsutbildning och själva har den kunskap som behövs. En annan synpunkt är att kunskaperna inte varit efterfrågade och därför har berörd jämställdhetssakkunnig inte blivit involverad.

2.5.1 Exempel från verkligheten

De sakkunniga för jämställdhet på länsstyrelserna samt samordningsansvarig på Sametinget har tillfrågats om de vet hur arbetet med genomförandestrategin fungerar i praktiken. I vissa fall är de inte involverade i denna fas av arbetet av olika anledningar. En anledning är att det finns ett syfte att lantbruks-/landsbygdsavdelningen själva ska arbeta med jämställdheten för att det inte ska bli en sårfråga. Många av de handläggare som arbetar med stöden har genomgått någon form av utbildning inom jämställdhet. Ett antal av de jämställdhetssakkunniga är dock direkt involverade i genomförandet. Från dem lyfts här fram ett antal exempel på hur länsstyrelserna arbetar med frågorna. Förmodligen skulle dessa exempel kunna utökas om berörda personer på landsbygds-/lantbruksavdelningarna tillfrågats, men denna kartläggning har dock begränsats till att omfatta sakkunniga för jämställdhet samt samordningsansvarig för landsbygdsprogrammet på Sametinget.

På Länsstyrelsen i Jönköping är utvecklings- och informationsavdelningen (där man arbetar med tvärsektoriella frågor) involverad i bedömningar av fördelning för olika projekt när det gäller bland annat jämställdhet. Avdelningen får ansökningar för

påseende från landsbygdsavdelningen, vilken tagit fram en jämställdhetschecklista. Utifrån denna och egna bedömningar av vad som gynnar jämställdheten lämnas synpunkter som sedan skickas tillbaka till landsbygdsavdelningen som grund för beslut. Det kan vara en nackdel att de som arbetar med jämställdhet inte är med i processen innan förslagen är färdiga. Dock kan det också vara en fördel att få de färdiga underlagen eftersom det ger en möjlighet att se hur landsbygdsavdelningen bedömer och resonerar i sitt arbete.

Dalarnas länsstyrelse arbetar strategiskt med att integrera jämställdhetsperspektivet och har utarbetat rutiner för detta. Vid utvärderingen har man arbetat med en metod som kallas för ”Trappanmodellen”¹⁴. Jämställdhetssakkunnig sitter också i beredningsgruppen för ansökningar tillsammans med ansvariga för andra tvärsektorieella frågor samt handläggare för stöden.

Jämställdhetssakkunnig i Stockholms län berättar att när det gäller genomförandet så är en del kopplad till skärgården och där har man noggrant arbetat in jämställdhetsperspektivet. Man går in i varje projekt för att se hur det beaktar jämställdhet och jämställdhetsdirektören får även granska projekten. Målsättningen är att pengarna ska fördelas jämnt mellan könen och man gör statistik på hur könsfördelningen ser ut i de företag som får projektpengar. Här har man kommit långt i arbetet och det fungerar mycket bra. När det gäller den del av programmet som behandlar landsbygden är arbetet med jämställdhet inte lika systematiskt. Statistik förs över ansökningarna och fördelade medel. Många kvinnor söker projektpengar och fördelningen av medel är ganska jämn mellan könen.

I Västra Götalands län finns en uttalad vilja och ambition att arbeta med jämställdhet i arbetet med genomförandestrategin och man jobbar med frågorna. Landsbygdsavdelningen jobbar mycket med jämställdhet och har dessutom ett projekt kopplat till kvinnors företagande, där bland annat kompetensutveckling inom jämställdhet är en del.

På Länsstyrelsen i Gävleborgs län har man en beredningsgrupp där jämställdhetsexperten deltar i beredningen av ansökningarna. Det vill säga att jämställdhetsexperten deltar i beredningsprocessen men inte i själva beslutsfattandet av ansökningarna. De handläggare som bereder beslutsunderlagen har också fått utbildning i jämställdhet och arbetet bedöms fungera bra. Chefen för lantbruksenheten är intresserad av jämställdhetsfrågor, vilket förenklar arbetet.

Särskilt sakkunnig för jämställdhet i Västerbottens län menar att de är ganska bra på att arbeta med jämställdhet när det gäller genomförandestrategin. Den tidigare jämställdhetsdirektören arbetade fram bland annat jämställdhetschecklistor att använda vid bedömning av projekt. Det har också anordnats utbildningar för handläggarna och deras chefer som har varit direkt kopplade till just den egna verksamheten. Till exempel arrangerades ett utbildningstillfälle i samarbete med Länsstyrelsen i Norrbottens län där båda länsstyrelsernas jämställdhetssakkunniga fungerade som utbildare och samtalsledare. Målgruppen var både chefer och handläggare. Utbildningen var väl förankrad i chefslinjen eftersom jämställdhet anses vara en ledningsfråga. Man gjorde en utvärdering av utbildningen och några deltagare reflekterade över att de inte tänkt i dessa banor tidigare. Kunskapsnivån var ganska låg inledningsvis. Motivationen att lära sig mer om jämställdhet hänger till viss del ihop med hur viktigt och relevant man anser jämställdhetsarbetet vara för den egna verksamheten. Jämställdhetssakkunnig i Västerbotten berättar att det verkar som om utbildningsinsatserna har haft effekt eftersom man alltmer tänker i termer av

---

¹⁴ Metod från Jämstöd, se bland annat; JämStöds Praktika
Metodbok för jämställdhetsintegrering, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/08/00/62/eb622408.pdf>

jämställdhet i det vardagliga arbetet. Exempel på detta är att jordbruk ofta drivs av både en kvinna och en man, men att man ofta endast vänder sig till mannen med inbjudningar till exempelvis utbildningar. På Länsstyrelsen i Västerbottens län vänder man sig till både kvinnan och mannen i företaget. Länsstyrelsen har blivit bra på att arbeta med jämställdhet, förmodligen på grund av de utbildningar som hållits. Kompetensnivån när det gäller jämställdhetskunskaperna är lite olika och det finns vissa på lantbruksavdelningen som driver frågan särskilt.

Vid Gotlands länsstyrelse finns jämställdhetssakkunnig för konsultation och rådgivning för de som jobbar med genomförandestrategin. Jämställdhetssakkunnig granskar inte projekt och är inte med på möten i projektet, och det anser Gotlands länsstyrelse vara en bra metod, eftersom det annars skulle motsäga själva syftet med jämställdhetsintegrering.

2.5.2 Hur ska jämställdhet integreras i verksamheten? Kommentarer från sakkunniga inom jämställdhet

Hur ska jämställdhetsperspektivet kunna arbetas in i verksamheten och vad är det som kan tänkas hindra? Ett påpekande som görs från flera håll är att det till stor del handlar om handläggarnas kunskap och intresse för frågorna. Enligt uppgift från jämställdhetssakkunniga har många av länsstyrelserna haft utbildningar i jämställdhetsintegrering¹⁵, men om dessa kunskaper sedan används i praktiken kan vara olika. Den sakkunnige inom jämställdhet i Gävleborgs län säger att det vore önskvärt att medvetenheten kring jämställdhet skulle nå ut till dem som berörs primärt, men det är svårt. Det räcker inte med att handläggarna på jordbruksenheten har kunskaper för att det ska nå dem det berör. Önskvärt vore mer fördjupade kunskaper och mer problematisering när det gäller jämställdhet för de handläggare som arbetar med programmet. Att lära sig jämställdhet och att jämställdhetsintegrera sin verksamhet är inte enkelt gjort och det skulle behövas mer och djupare utbildning för att de som arbetar inom området ska kunna arbeta med jämställdhetsintegrering på ett fungerande sätt. Tidigare jämställdhetssakkunnig i Skåne län beskriver att i arbetet med framtagandet av genomförandestrategin talade man mycket om vikten av att alla parter och aktörer som är inblandade i programmet har kompetens när det gäller jämställdhet och man lade mycket tyngd på denna fråga.

Jämställdhetssakkunnig i Gotlands län menar att det handlar om länsstyrelsens och externa aktörers kunskap om jämställdhet och om man är beredd att ändra det som i analysen framkommit är ojämnt. Det finns på Gotlands länsstyrelse ett antal som kan jämställdhetsfrågorna, men det blir sårbart när det bara handlar om ett litet antal handläggare.

Från Sametinget uttrycker samordningsansvarig för landsbygdsprogrammet att kvinnor och män förhåller sig till företagande på olika sätt och detta kan vara en anledning till att få kvinnor söker stöden inom landsbygdsprogrammet. Det kan behöva utarbetas strategier med till exempel riktade informationsinsatser till kvinnor för att få en jämnare fördelning när det gäller ansökningarna. I den kommande revideringen av genomförandestrategin ska Sametinget titta på hur det arbetar med jämställdhet eftersom det är så få kvinnor som söker.

---

¹⁵ Nio av de jämställdhetssakkunniga har uppgivit att utbildningar har genomförts på respektive länsstyrelse. Då detta inte varit en uttalad fråga kan det antas att handläggarna på flera andra länsstyrelser också har blivit erbjudna utbildningar.

2.5.3 Drivkrafter

Vad finns det för drivkrafter att arbeta med jämställdhet? Ett problem i sammanhanget som uttrycks från Jämtlands länsstyrelse är att efterfrågan saknas och att ingen frågar om huruvida män och kvinnors villkor har blivit beaktade.

Jordbruksverket kunde lämna tydligare direktiv och det saknas incitament för att verkligen arbeta med frågan. Av någon anledning har landsbygdsutvecklingen haft störst problem när det gäller att integrera jämställdhet och ”styrningen fallerar”. En liknande synpunkt från Gotlands länsstyrelse är att stödet från

Jordbruksdepartementet genom Jordbruksverket i dessa frågor är mycket litet när det gäller landsbygdsutvecklingen. Jordbruksdepartementet är inte ointresserat men borde bli tydligare om vad som gäller i styrningen mot myndigheter.

En synpunkt från Gotlands länsstyrelse är att det finns för lite kunskapsunderlag angående jämställdhet och landsbygdsutveckling. Det finns för lite forskning på landsbygdsutveckling och könsfrågor på nationell nivå och tillgången på könsuppdelad statistik är för liten, särskilt på regional nivå. Ett exempel är att det kunde vara intressant med forskning om kommersiell service på landsbygd ur ett köns- och jämställdhetsperspektiv.

3 Reflektioner

I genomgången av länsstyrelsernas och Sametingets genomförandestrategier för landsbygdprogrammet har det visat sig att jämställdhetsintegreringen i de flesta fall är av begränsad omfattning. Det görs flera försök att föra in jämställdhetsperspektivet i genomförandestrategierna, men det är då mer kopplat till åtgärder än till analyser och strategier. Det är positivt såtillvida att perspektivet då beaktas i konkret handläggning, men det är en nackdel att det inte också finns med på en övergripande, strategisk nivå.

Vad beror det på att jämställdhetsperspektivet finns med i så begränsad omfattning och hur skulle det vara möjligt att förbättra förutsättningarna för en jämställd verksamhet?

Jämställdhetsintegrering kan generellt vara svårt att tillämpa, eftersom det kräver mycket kunskap. Det kräver också kraft och energi att prioritera ett horisontellt mål i pressade lägen, som när ett program ska färdigställas.

I ett antal av länsstyrelserna har handläggarna som arbetar med landsbygdprogrammet genomgått utbildningar i jämställdhetsintegrering och har kunskap i ämnet. Dock, som påpekas från ett antal av de sakkunniga inom jämställdhet, är kunskap i frågan väldigt viktigt och det kan behövas djupare och mer problematiserande utbildningar, inte bara till dem som handlägger stöden, utan även till andra berörda aktörer. Utbildning verkar ge resultat och det kan vara av betydelse att ha kontinuerliga utbildningstillfällen för att hålla frågorna levande.

Tidsaspekten kan också ha haft betydelse i sammanhanget då länsstyrelserna och Sametinget skulle utforma dessa genomförandestrategier under en mycket begränsad tid, vilket kan ha försvårat integreringen av jämställdhet i dokumenten.

Det kan synas som om integreringen av jämställdhet i de fall strategier för detta inte utarbetats till stor del kan bero på huruvida handläggarna är intresserade av att arbeta med jämställdhet eller inte. Tyder detta på att incitamenten för att arbeta med jämställdhet är för små? En annan fråga är om programmet i sig är anpassat för att genomförandet ska kunna göras på ett jämställt sätt? Om inte ligger problematiken på en annan nivå.

Kraven på den nationella nivån för att arbetet med landsbygdprogrammet ska bli jämställdhetsintegrerat bör öka och berörda myndigheter bör stötta den regionala nivån i detta arbete. Ansvariga nationella myndigheter aktivt bidra med att visa på nyttan och vinsterna med en jämställd verksamhet.

Landsbygdprogrammet kommer att pågå under fem år till och det är Glesbygdsvverkets förhoppning att det under den tiden kommer att arbetas för att resultaten från programmet ska kunna bli positiva ur ett jämställdhetsperspektiv. Här finns en identifierad lucka i genomförandet av landsbygdprogrammet som Landsbygdsnätverket och dess medlemmar med fördel kan bidra till att fylla.

Källförteckning

Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013.

Genomförandestrategierna för landsbygdsprogrammet, länsstyrelserna och Sametinget.

Internetadresser

Statens Jordbrukverks hemsida:

www.sjv.se

De jämställdhetspolitiska målen på Integrations- och jämställdhetsdepartementets hemsida:

<http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/64241>

JämStöds Praktika, Metodbok för jämställdhetsintegrering:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/08/00/62/eb622408.pdf>

Samtal

Sametinget – Ingela Nilsson

Länsstyrelsen i Stockholms län - Gunilla Sterner

Länsstyrelsen i Blekinge län - Ylva Särnmark

Länsstyrelsen i Örebro län - Kerstin Lillje

Länsstyrelsen i Uppsala län - Margareta Hede

Länsstyrelsen i Södermanlands län - Jennie Granat Thorslund

Länsstyrelsen i Gävleborgs län - Carina Löfgren

Länsstyrelsen i Skåne län - Janna Hörnqvist

Länsstyrelsen i Västra Götalands län - Lillemor Dahlgren

Länsstyrelsen i Västernorrlands län - Maria Antonic

Länsstyrelsen i Jönköpings län - Martin Christensen

Länsstyrelsen i Jämtlands län - Lillemor Landsten

Länsstyrelsen i Kalmar län - Margaretha Palmér

Länsstyrelsen i Västerbottens län - Helena Österlind

Länsstyrelsen i Gotlands län - Kicki Scheller

Länsstyrelsen i Dalarnas län - Emma Sandahl

Länsstyrelsen i Norrbottens län - Doris Thornlund

Länsstyrelsen i Värmlands län - Maritha Johansson